

Moudrost lásky, která se nevyhýbá trápení: O učitelském povolání

Autor: Zuzana Svobodová

Abstract

Wisdom of love, which does not avoid suffering: The teachers' life. – Paper reflects the book *Suffering and the Intelligence of Love in the Teaching Life: In Light and In Darkness*. In the latter, seventeen authors from different helping and arts professions ask the question of the meaning of suffering in human life, and especially in the life of teachers. In a world, which is pluralistic in terms of values it seems to be even more important to reflect on the meaning of the key phenomena of humanity, such as that of suffering. Reflections on the quality of education which, potentially, wants to eliminate suffering, are important, indeed. Especially so by teachers, who are aware of their responsibility for future generations and the world, where suffering would not be hidden in centers of palliative care only.

Keywords: teacher, educator, suffering, wisdom, teaching, needs, pursuing of wisdom**Klíčová slova:** učitel, vychovatel, utrpení, moudrost, učitelství, potřeby, hledání moudrosti

(Recenzní článek na knihu: STEEL, Sean, HOMENIUK, Amber /eds./ *Suffering and the Intelligence of Love in the Teaching Life: In Light and In Darkness*. Cham: Palgrave Macmillan, 2019. ISBN 978-3-030-05957-6.)

Vydat kolektivní monografii, v níž se autorsky setkají vychovatelé, učitelé, vysokoškolští profesori, umělci – básníci, malíři, hudebníci – a spisovatelé dvou generací, aby přemýšleli nad rolí trápení a moudrosti lásky v učitelském povolání, bylo výzvou, na níž odpověděli dva přátelé z dětství, kteří vyrůstali na farmách jižního či jihozápadního Ontaria, Sean Steel a Amber Homeniuková. Celkem sedmnáct osobností se podílelo na unikátní knize, v níž vedle sebe znějí básně, výpovědi dlouholetých univerzitních profesorů, učitelů v předškolním, základním i středním stupni vzdělávání, autorů dětských knih, románů, duchovní literatury, básnických sbírek, lektorky kreslení a malování, muzikanta i sociální pedagožky. Všechny je však spojuje skutečnost, že se ve svém životě rozhodli být vychovatelsky tvořiví, pomáhat druhým, ať již nadaným, nebo těm, kteří v životě budou vždy potřebovat asistenci.

Editoři uvádějí celou publikaci vysvětlením, jak široce chtějí vnímat otázku utrpení a temnoty v lidském životě. Citují Roberta F. Kennedyho, Giordana Bruna i Reinera M. Rilkeho,¹ aby ukázali, že hodnota utrpení a temnoty náleží k lidskému životu nejen v negativním smyslu, ale také jako podmínka růstu, velké lásky a vděčnosti. Především však vzhledem k tématu celé knihy je poukázáno na skutečnost, že osoba, která je v životě citlivá

¹ Srov. STEEL, Sean, HOMENIUK, Amber. Introduction – In Light and In Darkness. In STEEL, Sean, HOMENIUK, Amber (eds.). *Suffering and the Intelligence of Love in the Teaching Life. In Light and In Darkness*. Cham: Palgrave Macmillan, 2019, s. 3–17, zmíněné citace na s. 3–4.

k utrpení, bolesti, trápení, bídě, je často více schopna otevřít se druhým a světu v touze pomoci, být druhým druhem, který je schopen a ochoten spolunést různé typy bolestí a trápení, ale také – paradoxně právě skrze zkušenost utrpení – pocítit vděčnost za dar života.

V takovém společenství, kdy se nezavírají oči před nedostatkem, bídou, strachem, bolestí a jiným utrpením, se ukazuje hodnota živých, skutečně lidských vztahů jako klíčová. Kde se člověk dotýká vlastních hranic, omezenosti, neschopnosti, tam se také prověřuje síla charakteru osobnosti, zakotvenosti v bytí jako smysluplném žití, navzdory všem omezením, zradám, bolestem, nemocím.

Sean Steel i Amber Homeniuková jsou přesvědčeni, že přestože byli v průběhu přípravy publikace mnohokrát z různých stran varováni před užitím termínu „utrpení“ (mimo jiné též s ohledem na budoucí prodejnost knihy, která má tento výraz ve svém titulu), přesto je správné jejich rozhodnutí u tohoto termínu zůstat, neboť všichni lidé trpí, včetně těch, kteří jsou učitelé. Jen kvůli tomu, že téma utrpení či trápení při vyučování je tabu nebo údajně nebezpečné, nechťeli od zkoumání tohoto lidského fenoménu ustoupit.

Tak jako řecké pathos, tak latinské patior patří k životu, v němž je rozpoznána láska a vášeň, nadšení. Proto editoři vložili do titulu knihy též slova „intelligence of love“, neboť jsou přesvědčeni, že právě díky vhledu (intrapersonální i interpersonální inteligenci) skrze lásku jsme jako lidé schopni být lidskými. Bez schopnosti trpět, utrpení vnímat, snášet, čelit mu, nemohou být aktivity pomáhajícího pracovníka – kterým je jak vychovatel, tak učitel – skutečně pomáhající. Zkušenost s nadšenými „animátory“ (jen podle jména, nikoli v hlubším smyslu tohoto povolání), kteří přehlížejí skutečné potřeby svých svěřenců, kteří ve skutečnosti nenesou bolesti druhých, ale svou urputnou aktivitou a vypilovaným know-how se je snaží dokonce i zakrýt, není zcela neobvyklá ani u nás, ani ve světě.

Takový „vychovatel“ je spíše blíže manažerské pozici, v níž jsou lidé přesvědčeni, že vše lze zařídit, jen je zapotřebí znát a „využít“ správné metody „sociální“ práce. Jak je takové přehlížení skutečných potřeb lidí kolem nás nebezpečné, jak je nevhodné vyhýbat se lidskému utrpení a bolesti, jak je nemožné chtít vychovávat bez láskyplného či přátelského vztahu, který bude otevřen též zkušenosti bolesti a utrpení, na to chtěli autoři této knihy poukázat a zároveň svými texty vydat svědectví o hodnotě, bez níž by si skutečné povolání vychovatele či učitele nedovedli představit.

Již na základě předchozích publikací Seana Steela² bylo zřejmé, že to podstatné, oč půjde také v této knize, bude otázka smyslu výchovy a vzdělávání, nikoli prostředků či metod. Po smyslu výchovy se otázka skutečně klade, nepředjímají se žádné připravené, již jinými mysliteli prověřené odpovědi, byť s mnoha hlubokými a inspirativními myšlenkami autorů nejrůznějších historických i kulturních oblastí se čtenář v textech publikace setkává. Nikdy však není žádný z myslitelů recipován submisivně, ale kriticky, neboť má jít o výzvu k setkání u podstatných lidských otázek, nikoli u hotových odpovědí, které by měl čtenář pochopit a přijmout.

---

² STEEL, Sean. *The pursuit of wisdom in education: historical sources and contemplative practices*. Albany: State University of New York Press, 2014. STEEL, Sean. *Teacher education and the pursuit of wisdom: a practical guide for education philosophy courses*. New York: Peter Lang, 2018.

Adresáty této knihy jsou podle editorů na prvním místě studenti bakalářských oborů v oblasti výchovy a vzdělávání, ale též všichni učitelé, vychovatelé, obecněji ti, kteří slouží ve veřejném prostoru jako pomáhající pracovníci. Editoři jsou si vědomi, že téma utrpení se týká lidského bytí zcela zásadním způsobem, a jako takové není vyjádřitelné pouze deskriptivním scientistním jazykem. Samozřejmě že každá řeč, dokonce i filosofická řeč, by se mohla minout s vnímavostí čtenáře, proto se snažili editoři čtenáře připravit na hloubku, výzvu či podnětnost, o niž autoři usilovali; tuto připravenost chtěli podpořit především básnickým jazykem, tedy zařazením básní na začátku všech oddílů (vyjma čtvrtého). Takto inkorporované básně mají čtenáře připravit na další oblast otázek spojených s utrpením.

Jak je touha spojena s činností výchovy a vzdělávání a se skutečností, kdy jsme vychováni? Co leží u kořenů utrpení a jak je spojen fenomén utrpení s touhou poznat „skutečné formy“? Na tyto otázky se snaží odpovědět ve svém textu *Utrpení a kontemplativní zření v učení* Sean Steel³ a také textem s názvem *O dvou významech utrpení* James V. Schall.⁴ Již v tomto prvním oddílu publikace je zřejmé, že kniha je velmi podnětná také skutečností, že autoři pocházejí z různých duchovních tradic a setkávají se u společného tématu bez snahy nechat vlastní spiritualitu stranou. Čtenář tak může v knize nahlédnout do spirituality utrpení v křesťanství, v buddhismu, ale také být přítomen hledání smyslu utrpení těmi, kteří nezakotvili v žádné církvi či náboženské společnosti.

V této knize lze najít obraz poctivého tázání po smyslu utrpení jak ze strany katolického kněze, tak například matky čtyř dětí se zkušeností domácí školy, nebo vychovatelky v centru pro ženy bez domova, která zde pracuje jako lektorka různých malířských aktivit. Povolání žádného z autorů není málo vznešené. Editoři této knihy tím vydávají důležité svědectví: Povolání žádného z nás není málo vznešené. Mnozí z těch, kteří se (jak často vyplývá z textů: po mnohém přemlouvání ze strany editorů) uvolili pro tuto publikaci vyjádřit svůj pohled na utrpení při učitelském či vychovatelském povolání, jsou již v důchodovém věku, prožili desítky let mezi žáky a studenty a skutečně mají čtenáři co ze své zkušenosti nabídnout.

Unikátní je v této knize nejen složení autorů, téma samotné, způsob sladění různých literárních stylů, ale také hloubka ponoru každého z autorů k dané otázce. Žádný z nich nepíše pouze odborný článek o utrpení. Každý se vyjadřuje ze své vlastní pozice člověka, který prožil nejednu bolestnou situaci či prožívá nejedno bolestné období jako učitel. Příběhy, se kterými se zde čtenáři mohou setkat, jsou často vyprávěny zcela poprvé, nesou na sobě často známky obav autora, zda to, co předkládá, bude pochopeno alespoň z té podstatné části, zda jádro příběhu zazní v uších čtenáře.

Po již zmíněné první části, s názvem *Analýzy smyslu utrpení při učení*, přináší druhá část dva texty Johna B. Leea – báseň⁵ a esej,⁶ přičemž tato velmi osobní esej je věnována jeho někdejšímu nejdražšímu učitelům, což je prvek, který se v publikaci objevuje častěji. John

³ Srov. STEEL, Sean. Suffering and the Contemplative Gaze in Teaching. In STEEL, Sean, HOMENIUK, Amber (eds.), *op. cit.*, s. 23–36.

⁴ Srov. SCHALL, James V. On the Two Meanings of Suffering. In STEEL, Sean, HOMENIUK, Amber (eds.), *op. cit.*, s. 37–46.

⁵ Srov. LEE, John B. Oh, my dark companion... In STEEL, Sean, HOMENIUK, Amber (eds.), *op. cit.*, s. 49–51.

⁶ Srov. LEE, John B. I Can't Believe It Myself Most Days... In STEEL, Sean, HOMENIUK, Amber (eds.), *op. cit.*, s. 59–65.

B. Lee byl jedním z učitelů, kteří si zvolili své povolání právě díky tomu, že měli to štěstí a v životě se setkali s opravdovými učiteli, kteří do svého povolání vkládali nejen část svého já, ale sebe sama cele, bez obav, že tím budou málo profesionální. Obrovská otevřenost a nechráněnost žádnými bariérami ze strany takových velkých učitelů přináší mnohdy bolest a zklamání, ale také – výjimečně, zřídka, ale o to je to vzácnější – zkušenost otevření na straně žáka či studenta, z níž vyvěrá to nejcennější, co z lidského srdce i hlavy vzejít může. Když se taková osobnost pak stává sama učitelem, nikdy nezapomíná na vděčnost, neboť ví, že je sama sebou jen díky velké oběti a pomoci ze strany druhého či druhých.

John B. Lee píše o tom, jaká je jeho zkušenost s bídou některých dětí či rodin, v nichž tyto děti vyrůstají. Tato učitelská zkušenost je jistě častá na různých typech škol i v našich zemích, přestože máme vyspělý sociální systém. Bída některých dětí je zkušenost, která dokáže otrávit každým vychovatelem či učitelem. A pokud je to člověk, který si zvolil tuto pomáhající profesi z přesvědčení, zřejmě si mnohdy bude klást otázky, zda vychovatelství či učitelství je tou skutečně nejlepší cestou, jak dnešnímu světu, zejména těm, kteří žijí na okraji společnosti, nejlépe pomáhat. Má-li mít přece vzdělávání smysl, musí být žák či student alespoň bazálně připraven pro to, aby se mohl soustředit – a k tomu patří třeba již jen skutečnost, že je dotyčný najeden, vyspán apod. Učitel může tyto základní životní potřeby těžko ve škole žákům či studentům saturovat.

To je také jeden z typů utrpení, které vnímá při učení učitel. Logicky si pak klade otázky, jak má skloubit nároky kurikulárních dokumentů s konkrétní životní situací, v níž se nalézá se svými žáky či studenty. Učitel má mnohde pak roli stejnou jako před sto či více lety, jak můžeme číst v záznamech starých školních kronik. Přestože je učitel sekundární vychovatel, i on musí vnímat základní potřeby dítěte či mladého člověka a na základně tohoto vnímání je také někdy v roli, kdy musí hledat východiska, jak je možné saturovat to, co mělo vyplývat z odpovědnosti primárních vychovatelů za rozvoj jim svěřeného člověka. Žádný učitel vykonávající své povolání nežije mimo sociální vazby, žádný učitel, který vzdělává nedospělé, nemůže nad fyzickým či psychickým (sociálním, spirituálním...) utrpením svých žáků či studentů zavírat oči a věnovat se jen obsahům vzdělávání a výsledkům učení dle předepsaných vzdělávacích programů.

Sandra Ensová⁷ promýšlí otázku vztahu učitele a žáka ve spojení s utrpením, a to na pozadí příběhu George Bernarda Shawa *Pygmalion*, známého také z muzikálové verze *My Fair Lady*. Ve svém textu si klade například otázky: „Kdo získává uznání v případě úspěchu – učitel, nebo žák?“, „Kdo nese vinu za neúspěch – žák či učitel?“, „Co lze očekávat od učitele?“, „Můžeme očekávat od učitelů, že na jedné straně budou skvělí ve svých předmětech, a zároveň budou experty na výuku žáků s poruchami učení, chování, s úzkostnými poruchami, v oblasti duševních a emočních poruch?“, „Je rozumné chtít po učiteli, aby byl vším pro každého žáka?“.

Sandra Ensová vnímá, jak je učitelství profesí, která skutečně usiluje o mnohé, ale velmi často se musí smířit s tím, že zůstává na cestě za tímto úsilím, což je pro učitele velmi náročné, protože nejen, že zpravidla nemohou vnímat satisfakci za to, co do své práce vložili, ale také jsou často vystaveni zkušenosti, že svou práci nemohou dokončit – žák přestoupí na jinou školu, učitel je ukončena smlouva, změní se podmínky vzdělávání apod. Vychovatelé

---

⁷ Srov. ENS, Sandra. Caring for Humanity. In STEEL, Sean, HOMENIUK, Amber (eds.), *op. cit.*, s. 53–58.

a učitelé mívají velmi silnou motivaci – své povolání si volí proto, že chtějí pečovat o lidství – o lidství skutečných živých bytostí, nikoli jen teoreticky či virtuálně. V tomto smyslu je přirozené, že dokud svět trvá, zůstáváme všichni na cestě, která je plná nedokonalostí, bolestí a utrpení.

Ve třetí části nazvané *Východ se setkává se Západem: Hledání rytmů a vyjádření smyslu utrpení*, přináší Daniela Elza své dvě básně⁸ a Harry Manx,⁹ hudebník se zkušeností mnoha let života v Indii, píše o utrpení a blues a zakončuje citací východního mistra, který mu kdysi udělil radu, aby se snažil být co nejlepší ve svém srdci, neboť posluchač hudby je schopen naslouchat tomu, co je v srdci muzikanta, proto si má hudebník velmi moudře volit, jaké poselství chce předat. Skutečné umění je totiž právě projevem celé osobnosti, nikoli jen výsledkem dobře naučené a použité (byť skvěle ověřené) metody. Tim Ward¹⁰ píše o své zkušenosti žáka získané tváří v tvář velmi starému duchovnímu učiteli v buddhistickém klášteře. Ptá se na jednom místě, kdy prožíval pocit, že starý mistr má sice ještě tělo, ale jeho osobnost se již vytratila, zda je toto svoboda od utrpení, zda touto přítomností v klášteře chce být starý mistr stále příkladem a učitelem?

Čtvrtá část knihy nabízí svědectví Kelley Aitkenové,¹¹ sociální pracovnice, spisovatelky a instruktorky kreslení a malování v centru pro ženy bez domova. Autorkou další kapitoly je učitelka s postižením, která bojovala celý život s utrpením způsobovaným často také kolegy či kolegyněmi na pracovišti.¹² V této části knihy zní i hlas učitelky, kterou její nadšení pro práci přivedlo k naprostému vyčerpání a poté k nalezení cesty, jak se bránit nebo čelit napříště takovému stavu, běžně nazývanému „vyhoření“.¹³

Napětí, totiž spirituální napětí, je tématem páté části, v níž zaznívají dvě básně¹⁴ a dvě eseje, přičemž v první z nich, v *Učitelově noční písni*, zní slova Seana Steela inspirována *Zarathustrou* Friedricha Nietzscheho, ale také sv. Janem od Kříže a jeho *Temnou nocí*.¹⁵ Zde se nedostává ke slovu jen aktivita rozumu a vůle, ale také pathos, v němž Sókratés je si vědom toho, že sám nikoho nic nenaučil, nikoli aktivita, ale pasivita jako schopnost přijímat a žít jako ten, kdo je schopen přijmout, kdo je schopen podvolit se pravdě, nároku přicházejícímu s oslovením, které ústí v otevřenost bytí, v němž trápení a utrpení je součástí lidského pobytu. Sean Steel chápe povolání učitele jako poslání založené ve způsobu života, který je schopen se otevřít, přijímat, kontemplovat, vita contemplativa je základem, fundamentem pro vita activa učitelského povolání.

⁸ Srov. ELZA, Daniela. Ode to the critic (or what was I trying to say?); It: attempts at definition. In STEEL, Sean, HOMENIUK, Amber (eds.), *op. cit.*, s. 69–71; 79–81.

⁹ Srov. MANX, Harry. Suffering and the Blues. In STEEL, Sean, HOMENIUK, Amber (eds.), *op. cit.*, s. 73–78.

¹⁰ Srov. WARD, Tim. Ajahn Chah Gives a Teaching. In STEEL, Sean, HOMENIUK, Amber (eds.), *op. cit.*, s. 83–90.

¹¹ Srov. AITKEN, Kelley. The Give-Back of the Giving. In STEEL, Sean, HOMENIUK, Amber (eds.), *op. cit.*, s. 93–98.

¹² Srov. PALMER, Dorothy Ellen. Teaching Tiny Tim from My Tiny Tim Closet – A Personal Essay. In STEEL, Sean, HOMENIUK, Amber (eds.), *op. cit.*, s. 99–109.

¹³ Srov. BUTLER, Jenna. Making Space – It's Okay to Clear Time for Yourself. In STEEL, Sean, HOMENIUK, Amber (eds.), *op. cit.*, s. 111–114.

¹⁴ Srov. INMAN, Keith. Importance. In STEEL, Sean, HOMENIUK, Amber (eds.), *op. cit.*, s. 117–118. ELZA, Daniela. A shoreline to stand on. *Ibid.*, s. 133–134.

¹⁵ Srov. STEEL, Sean. A Teacher's Night Song. In STEEL, Sean, HOMENIUK, Amber (eds.), *op. cit.*, s. 119–131.

Bez láskyplného či přátelského vztahu nemůže být žádný živoucí, skutečně lidský vztah, ani vztah učitele a žáka. Opět se zde ukazuje na základy učitelského poslání – nyní se přechází o stupeň výše k poznání či pochopení zjevného, totiž zde už nejen metody, ani cíle učení nejsou klíčové, ale podstatná je láska, náklonnost či přátelství – to je srdcem či životodárnou vodou studny či fontány (o níž zpívá Zarathustra) skutečného učitelství.

Souznít mohou především mnozí vysokoškolští učitelé s kapitolou Stefana Gillow Reynoldse, v níž se klade otázka po důležitosti osobní zkušenosti s tím, co je vyučováno jako předmět, zvláště jde-li například o předmět „Mystika ve světě náboženství“.¹⁶ S. G. Reynolds se po určitém čase kladení si této otázky rozhodl pro cestu osobní zkušenosti, která mu přinesla podstatné a pozitivní proměny a na níž je stále rád. Znalosti kryté osobní zkušeností jsou jistě hlubší a pro život podstatnější, navíc je-li učitel sám bez této osobní zkušenosti, může být spíše negativním vzorem pro své studenty, kteří pak mohou nabýt dojmu, že je nejen možné, ale i běžné, normální, tedy snad i dobré vykonávat profesi bez osobního zápalu, nebo dokonce i bazálního předsvědčení o smyslu dané činnosti.

Poslední, šestá část knihy je nazvána *Utrpení, radost a vděčnost ve výuce*. Po úvodní básni Daniely Elzy *Kráska je trapná*,¹⁷ přináší Tom Flanagan¹⁸ krátkou osobní zkušenost o tom, jak prožíval jako dlouholetý profesor univerzity v Calgary utrpení, kdy se i uprostřed noci probouzel s tázáním, zda se mu skutečně podařilo při výuce vyjádřit to podstatné, zda nevěnoval příliš mnoho času vtípkům a příběhům, které by mohly odvést od základní linie myšlení, zda to neměl vše udělat úplně jinak. Když pak četl závěrečné písemné práce studentů, byl většinou nespokojen s tím, co se mu podařilo předat, a kladl si otázku, jak je možné, že nedochází k lepšímu porozumění textů, které on tak pečlivě pro studenty vybral. Jen výjimečně se stává, že učitel pozná třeba o čtyřicet let později žáka, který mezitím vyrostl odborně a lidsky natolik, že učitel své někdejší působení pak vnímá jako prokazatelně smysluplné.

Nahlédnout do současné situace studentů na amerických univerzitách dává článek Lee Trepaniera *Proč studenti netrpí*,¹⁹ neboť autor reflektuje několik výzkumů prováděných mezi tamními studenty. Tato kapitola ukazuje, jak vnější hodnocení a ocenění na jedné straně a nedostatek vlastní zkušenosti s osobním vnitřním životem na straně druhé je důsledkem pohledu univerzit na studenta jako na zákazníka či komoditu, zboží, spíše než jako na lidskou bytost potřebující kultivaci. Lee Trepanier je publikačně plodný autor, který je také editorem časopisu a webových stránek *VoegelinView*, a jako takový nezapřel široký odborný rozhled, který je zřejmý již z faktu, že v bibliografii za svým čtrnáctistránkovým textem odkazuje na bezmála sedmdesát publikací.

Přináší tak čtenáři nejen velmi inspirativní text, ale také kvalitní bibliografickou rešerši k tématu výchovy a vzdělávání, zejména pak se zaměřením na vzdělávání k demokracii, v oblasti humanitních věd a vzdělávání na univerzitě či v terciárním stupni. Po

¹⁶ Srov. REYNOLDS, Stefan Gillow. "Living in the Shadow of What I Teach," or Rather, "Learning form Our Needs". In STEEL, Sean, HOMENIUK, Amber (eds.), *op. cit.*, s. 135–148.

¹⁷ Srov. ELZA, Daniela. Beauty is embarrassing. In STEEL, Sean, HOMENIUK, Amber (eds.), *op. cit.*, s. 151–153.

¹⁸ Srov. FLANAGAN, Tom. Never Quite Enough. In STEEL, Sean, HOMENIUK, Amber (eds.), *op. cit.*, s. 155–157.

¹⁹ Srov. TREPANIER, Lee. Why Students Don't Suffer. In STEEL, Sean, HOMENIUK, Amber (eds.), *op. cit.*, s. 159–181.

básni Kelly Aitkenové *Hodina kreslení*²⁰ je zařazena kapitola Dorothy Warnerové,²¹ matky čtyř dětí žijící ve Washingtonu, autorky mnoha textů týkajících se výchovy a vzdělávání. Také ona se zamýšlí nad důsledky vyčlenění problematiky utrpení z výchovy – hned na začátku svého textu upozorňuje, že k těmto následkům patří například také ročně tisíce Kanadčanů a desetitisíce občanů USA, kteří končí své životy sebevraždou nebo v důsledku užívání drog.

Dorothy Warnerová vyslovuje myšlenku, že možná nejdůležitější rolí rodiny je ukázat každému členu, jak je možné projít utrpením a smutky, kterým všichni čelíme. Posledním textem knihy o utrpení v učitelském povolání je příběh Christiny Alise McDermottové,²² učitelky na základní škole, a její žákyně, které výbuchy vzteku nedovolovaly mnohdy strávit ve třídě mezi žáky více než několik minut (a jejíž vztek se obracel nejen vůči spolužákům, ale také vůči učitelce). Jak je profese učitele někdy bolestná, ale zároveň krásná, ukazuje samotný závěr textu, který zde prozradit čtenáři by nebylo vhodné.

Závěr

Z utrpení, skrze utrpení, k utrpení, které patří k životu stejně jako dech a bušení srdce, nás provází naše životní cesty. Utrpení či trápení jsou v životech některých lidí přítomna více, v jiných méně, ale všichni je můžeme vnímat; jsme-li pak učitelé či vychovatelé, pak je zřejmě vnímáme každodenně. Ze zkušenosti bolesti, temnoty, z trpění, které člověk přijímá, nese, ale které je spíše pasivitou než aktivitou, z této podstatné esence života načerpali autoři knihy *Suffering and the Intelligence of Love in the Teaching Life* tolik inspirace, že nechat publikaci ladem by bylo každému vychovateli v nejširším smyslu jen nevýhodou. Ti, kteří budou hledat především odborné texty, se zde zřejmě přikloní především k pracím vysokoškolských učitelů.

Najdou mezi nimi i skutečné perly, například publikační závěť oblíbeného profesora Jamese V. Schalla, který těsně před Velikonocemi 2019 zemřel. Nevím, zda měl příležitost mít tuto knihu přímo v ruce, snad ano. Je však jisté, že mohl vnímat i skrze toto dílo důvěru ve smysl učitelského povolání, přestože přináší mnohdy bolesti a trápení. Když jsem si po zprávě o smrti Jamese V. Schalla kupovala poslední výtisky jeho knihy *Docilitas: On Teaching and Being Taught*,²³ které byly v tom čase dostupné, ještě jsem netušila, jak moc byl schopen tento učitel vážit si svých žáků, jak opravdu uskutečňoval to, co staří Řekové nazývali paideia a latiníci educatio. Když v příloze této své knihy uvádí patnáctero knih, kterými stojí za to nechat se vyučit, je prvotina jednoho z autorů a zároveň z editorů knihy *Suffering and the Intelligence of Love in the Teaching Life* na třetím místě.

Trpět neznamená pro autory této knihy projev neschopnosti, ale právě naopak, projev vnitřní síly, která přitakává skutečnosti, neobrací se k realitě zády, ale prochází i nejbolestnější zkušeností, neboť život tyto zkušenosti přináší a kvůli smysluplnosti lidského

---

²⁰ Srov. AITKEN, Kelley. The Drawing Lesson. In STEEL, Sean, HOMENIUK, Amber (eds.), *op. cit.*, s. 183–185.

²¹ Srov. WARNER, Dorothy. A Time to Weep and a Time to Laugh, Or, the Necessity of Suffering Even As We Live Happily Ever After. In STEEL, Sean, HOMENIUK, Amber (eds.), *op. cit.*, s. 187–193.

²² Srov. McDERMOTT, Christina Alise. Once in a Blue Moon. In STEEL, Sean, HOMENIUK, Amber (eds.), *op. cit.*, s. 195–197. Název této poslední kapitoly koreluje s tématem obálky, která byla vytvořena na námět Sylvie Steelové – zachycuje vlnící se moře prosvětlené modrým svitem měsíce.

²³ SCHALL, James V. *Docilitas: On Teaching and Being Taught*. Indiana: St. Augustine's Press, 2016.

Žítí je třeba jimi projít s otevřenýma očima a srdcem, neboť tyto zkušenosti nás mohou proměnit, transformovat, abychom byli schopni sloužit těm, kteří pomoc potřebují a kterým se jí nedostává. Smyslem vzdělávání pomáhajících pracovníků není vycvičit je u druhých rozpoznávat potřeby a k nim volit přiměřené metody sociální, terapeutické či pedagogické práce. Nejhlubším smyslem vzdělávání pomáhajících pracovníků je pomáhat vychovat člověka vpravdě lidského, se srdcem i rozumem na pravém místě, který bude přátelsky či láskyplně nakloněn druhým, světu i sobě samému, neboť ví, že život druhých, světa i jeho vlastní má jedinečný smysl, který má být nacházen, a to i na cestě vedoucí skrze utrpení.

SEZNAM LITERATURY

AITKEN, Kelley. The Drawing Lesson. In STEEL, Sean, HOMENIUK, Amber (eds.). *Suffering and the Intelligence of Love in the Teaching Life. In Light and In Darkness*. Cham: Palgrave Macmillan, 2019, s. 183–185. ISBN 978-3-030-05957-6.

AITKEN, Kelley. The Give-Back of the Giving. In STEEL, Sean, HOMENIUK, Amber (eds.). *Suffering and the Intelligence of Love in the Teaching Life. In Light and In Darkness*. Cham: Palgrave Macmillan, 2019, s. 93–98. ISBN 978-3-030-05957-6.

BUTLER, Jenna. Making Space – It’s Okay to Clear Time for Yourself. In STEEL, Sean, HOMENIUK, Amber (eds.). *Suffering and the Intelligence of Love in the Teaching Life. In Light and In Darkness*. Cham: Palgrave Macmillan, 2019, s. 111–114. ISBN 978-3-030-05957-6.

ELZA, Daniela. A shoreline to stand on. In STEEL, Sean, HOMENIUK, Amber (eds.). *Suffering and the Intelligence of Love in the Teaching Life. In Light and In Darkness*. Cham: Palgrave Macmillan, 2019, s. 133–134. ISBN 978-3-030-05957-6.

ELZA, Daniela. Beauty is embarrassing. In STEEL, Sean, HOMENIUK, Amber (eds.). *Suffering and the Intelligence of Love in the Teaching Life. In Light and In Darkness*. Cham: Palgrave Macmillan, 2019, s. 151–153. ISBN 978-3-030-05957-6.

ELZA, Daniela. It: attempts at definition. In STEEL, Sean, HOMENIUK, Amber (eds.). *Suffering and the Intelligence of Love in the Teaching Life. In Light and In Darkness*. Cham: Palgrave Macmillan, 2019, s. 79–81. ISBN 978-3-030-05957-6.

ELZA, Daniela. Ode to the critic (or what was I trying to say?). In STEEL, Sean, HOMENIUK, Amber (eds.). *Suffering and the Intelligence of Love in the Teaching Life. In Light and In Darkness*. Cham: Palgrave Macmillan, 2019, s. 69–71. ISBN 978-3-030-05957-6.

ENS, Sandra. Caring for Humanity. In STEEL, Sean, HOMENIUK, Amber (eds.). *Suffering and the Intelligence of Love in the Teaching Life. In Light and In Darkness*. Cham: Palgrave Macmillan, 2019, s. 53–58. ISBN 978-3-030-05957-6.

FLANAGAN, Tom. Never Quite Enough. In STEEL, Sean, HOMENIUK, Amber (eds.). *Suffering and the Intelligence of Love in the Teaching Life. In Light and In Darkness*. Cham: Palgrave Macmillan, 2019, s. 155–157. ISBN 978-3-030-05957-6.

INMAN, Keith. Elemental. In STEEL, Sean, HOMENIUK, Amber (eds.). *Suffering and the Intelligence of Love in the Teaching Life. In Light and In Darkness*. Cham: Palgrave Macmillan, 2019, s. 1. ISBN 978-3-030-05957-6.

INMAN, Keith. Importance. In STEEL, Sean, HOMENIUK, Amber (eds.). *Suffering and the Intelligence of Love in the Teaching Life. In Light and In Darkness*. Cham: Palgrave Macmillan, 2019, s. 117–118. ISBN 978-3-030-05957-6.

LEE, John B. I Can't Believe It Myself Most Days... In STEEL, Sean, HOMENIUK, Amber (eds.). *Suffering and the Intelligence of Love in the Teaching Life. In Light and In Darkness*. Cham: Palgrave Macmillan, 2019, s. 59–65. ISBN 978-3-030-05957-6.

LEE, John B. Oh, my dark companion... In STEEL, Sean, HOMENIUK, Amber (eds.). *Suffering and the Intelligence of Love in the Teaching Life. In Light and In Darkness*. Cham: Palgrave Macmillan, 2019, s. 49–51. ISBN 978-3-030-05957-6.

MANX, Harry. Suffering and the Blues. In STEEL, Sean, HOMENIUK, Amber (eds.). *Suffering and the Intelligence of Love in the Teaching Life. In Light and In Darkness*. Cham: Palgrave Macmillan, 2019, s. 73–78. ISBN 978-3-030-05957-6.

McDERMOTT, Christina Alise. Once in a Blue Moon. In STEEL, Sean, HOMENIUK, Amber (eds.). *Suffering and the Intelligence of Love in the Teaching Life. In Light and In Darkness*. Cham: Palgrave Macmillan, 2019, s. 195–197. ISBN 978-3-030-05957-6.

PALMER, Dorothy Ellen. Teaching Tiny Tim from My Tiny Tim Closet – A Personal Essay. In STEEL, Sean, HOMENIUK, Amber (eds.). *Suffering and the Intelligence of Love in the Teaching Life. In Light and In Darkness*. Cham: Palgrave Macmillan, 2019, s. 99–109. ISBN 978-3-030-05957-6.

REYNOLDS, Stefan Gillow. “Living in the Shadow of What I Teach”, or Rather, “Learning form Our Needs”. In STEEL, Sean, HOMENIUK, Amber (eds.). *Suffering and the Intelligence of Love in the Teaching Life. In Light and In Darkness*. Cham: Palgrave Macmillan, 2019, s. 135–148. ISBN 978-3-030-05957-6.

SCHALL, James V. *Docilitas: On Teaching and Being Taught*. Indiana: St. Augustine's Press, 2016. ISBN 978-1-58731-182-6.

SCHALL, James V. On the Two Meanings of Suffering. In STEEL, Sean, HOMENIUK, Amber (eds.). *Suffering and the Intelligence of Love in the Teaching Life. In Light and In Darkness*. Cham: Palgrave Macmillan, 2019, s. 37–46. ISBN 978-3-030-05957-6.

STEEL, Sean. *The pursuit of wisdom in education: historical sources and contemplative practices*. Albany: State University of New York Press, 2014. ISBN 978-1-4384-5213-5.

STEEL, Sean. *Teacher education and the pursuit of wisdom: a practical guide for education philosophy courses*. New York: Peter Lang, 2018. ISBN 978-1-4331-4539-1.

STEEL, Sean, HOMENIUK, Amber (eds.). *Suffering and the Intelligence of Love in the Teaching Life. In Light and In Darkness*. Cham: Palgrave Macmillan, 2019. ISBN 978-3-030-05957-6.

STEEL, Sean, HOMENIUK, Amber. Introduction – In Light and In Darkness. In STEEL, Sean, HOMENIUK, Amber (eds.). *Suffering and the Intelligence of Love in the Teaching Life. In Light and In Darkness*. Cham: Palgrave Macmillan, 2019, s. 3–17. ISBN 978-3-030-05957-6.

STEEL, Sean. A Teacher's Night Song. In STEEL, Sean, HOMENIUK, Amber (eds.). *Suffering and the Intelligence of Love in the Teaching Life. In Light and In Darkness*. Cham: Palgrave Macmillan, 2019, s. 119–131. ISBN 978-3-030-05957-6.

STEEL, Sean. Suffering and the Contemplative Gaze in Teaching. In STEEL, Sean, HOMENIUK, Amber (eds.). *Suffering and the Intelligence of Love in the Teaching Life. In Light and In Darkness*. Cham: Palgrave Macmillan, 2019, s. 23–36. ISBN 978-3-030-05957-6.

TREPANIER, Lee. Why Students Don't Suffer. In STEEL, Sean, HOMENIUK, Amber (eds.). *Suffering and the Intelligence of Love in the Teaching Life. In Light and In Darkness*. Cham: Palgrave Macmillan, 2019, s. 159–181. ISBN 978-3-030-05957-6.

WARD, Tim. Ajahn Chah Gives a Teaching. In STEEL, Sean, HOMENIUK, Amber (eds.). *Suffering and the Intelligence of Love in the Teaching Life. In Light and In Darkness*. Cham: Palgrave Macmillan, 2019, s. 83–90. ISBN 978-3-030-05957-6.

WARNER, Dorothy. A Time to Weep and a Time to Laugh, Or, the Necessity of Suffering Even as We Live Happily Ever After. In STEEL, Sean, HOMENIUK, Amber (eds.). *Suffering and the Intelligence of Love in the Teaching Life. In Light and In Darkness*. Cham: Palgrave Macmillan, 2019, s. 187–193. ISBN 978-3-030-05957-6.

(*PhDr. Zuzana Svobodová, Ph.D.* vyučuje filosofii, etiku, filosofii výchovy a kmenologii. Pracuje na Univerzitě Karlově, 3. lékařské fakultě, Husitské teologické fakultě, dále na Jihočeské univerzitě, Teologické fakultě. Žije v Praze a působí též jako katechetka.)